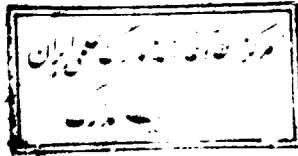

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٢٧٤٣

مسأله چگونگی برخورد با غرب در گفتمان سیاسی امام خمینی (ره)

پایان نامه ارائه شده به گروه علوم سیاسی

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد

در رشته علوم سیاسی

توسط:

علی فالقی

استاد راهنما: دکتر علیرضا ازغندی

استاد مشاور: دکتر محمد باقر مشتمت زاده

استاد ناظر: دکتر محمد رضا تامبک

شهریورماه ۱۳۷۸

۲۷۴۰۳

۵۱۱۳۴

برگ تائیدیه پایان نامه

عنوان پایان نامه: مسأله چگونگی برخورد با غرب در گفتمان سیاسی

امام خمینی (ره)

نام دانشجو: علی خالقی

دوره: کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

این پایان نامه در جلسه ۲۳، ۶، ۷۸ با شماره ۱۸/۵ و درجه عالی مورد تأیید

اعضای کمیته پایان نامه، متشکل از استادان زیر، قرار گرفت:

استاد راهنما:

دکتر علیرضا ازغندی

امضاء

استاد مشاور:

دکتر محمد باقر حشمت زاده

امضاء

استاد ناظر:

دکتر محمد رضا تاجیک

امضاء

بهر

تقدیم به:

روان پاک پدر مہربانم

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در فاصله زمانی مهرماه ۱۳۷۷ تا شهریورماه ۱۳۷۸ به انجام رسیده است، به استثناء کمکهای مورد اشاره در سپاسگذاری، محتوای این پایان نامه بطور کامل توسط خود اینجانب صورت گرفته است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاهها ارائه نشده است و کلیه حقوق این پایان نامه متعلق به دانشگاه شهید بهشتی است.

علی خالقی

شهریور ۱۳۷۸

امضاء

سپاسگذاری

با حمد و سپاس به درگاه خداوند منان، که جان ما را فکرت آموخت.
و با درود بر انبیاء و اولیاء که ما را تزکیه و تعلیم نمودند. و با سپاس از همه کسانی
که در راه کسب علم و دانش، ما را چراغ راهنما و هدایت شدند.
در انجام این پایان نامه، از کمک و راهنمایی‌های مفید و ارزنده اساتید محترم آقای
دکتر علیرضا ازغندی بعنوان استاد راهنما و آقای دکتر محمد باقر حشمت زاده،
بهره‌ای فراوان برده‌ام که در اینجا متواضعانه از آنان تشکر و قدردانی می‌نمایم.

چکیده

عنوان پایان نامه: «مسأله چگونگی برخورد با غرب در گفتمان سیاسی امام خمینی(ره)»
نام دانشجو: علی خالقی
استاد راهنما: دکتر علیرضا ازغندی
دوره: کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی
تاریخ ارائه پایان نامه: شهریور ۱۳۷۸

پس از ظهور تمدن جدید غرب و نفوذ و گسترش آن در جوامع شرقی از جمله ایران، چگونگی برخورد با آن به یکی از مسائل مهم آنان تبدیل شد و آنها را بر سر دوراهی انتخابی دشوار قرار داد، زیرا که آنها از یکسو خود را نیازمند دانش و تجربه غرب می دیدند از سوی دیگر از سلطه استعماری آن گریزان بودند. ایرانیان نیز که پس از شکست از روسیه بطور جدی به ضعف خود و برتری غرب پی بردند فکر چاره جوئی افتادند. پس درحالیکه برخی از آنها در این راه جوئی مرعوب غرب شده و نسبت به هر آنچه خودی بود دچار تردید گردیده و پذیرفتند که راهی جز پیوند همه جانبه با غرب بدون هیچ دخل و تصرفی ندارند، عده ای دیگر به داعیه جلوگیری از اضمحلال هویت دینی و ملی و مقابله با سلطه استعماری غرب به مقابله با هر آنچه غربی بود پرداخته و بستن همه درها را به روی آنچه غربی بود توصیه کردند. اما در این میان کسانی نیز بودند که راه میانی را مطرح ساختند و ضمن تأکید بر هویت دینی و بومی، وجوه مثبت تمدن جدید غرب را قابل اقتباس دانستند. امام خمینی(ره) بعنوان معمار نظام جمهوری اسلامی از جمله کسانی بودند که بر اثر شناخت وجوه مختلف تمدن جدید غرب و همچنین اصول مترقی اسلام، گفتمانی را در این مواجهه ساماندهی کردند که در آن:

- ۱- اصول نو اندیشی تمدن جدید غرب در زمینه انسان شناسی، فردگرایی، لیبرالیسم (آزادی خواهی) دموکراسی و... با نقد و گزینش پذیرفته می شود.
- ۲- علم و فن آوری بعنوان ابزار و میراث بشری، به شرطی که موجب وابستگی ملل شرقی، خودباختگی و رکود آنان نشود قابل اقتباس تلقی می شود.
- ۳- هرگونه سلطه جوئی استعماری غرب مورد طرد و نفی قرار می گیرد.

راهکار عملی ایشان در این مواجهه احیاء اصول و ارزش‌های ثابت دینی است که به اعتقاد امام سازگار با هر نوع زندگی متمدنی و پیشرفته بوده و قادر است تمامی جنبه‌های زندگی مسلمانان را اداره نموده و آنها را از عقب ماندگی و سلطه جوئی‌های استعماری غرب رها سازد.

۱۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۳	مقدمه: (طرح کلی تحقیق).....
	- طرح موضوع.....
	- اهمیت موضوع.....
	- سوال اصلی.....
	- سوالات فرعی.....
	- مفروضات.....
	- فرضیه.....
	- متغیرها و مفاهیم.....
	- روش پژوهش.....
	- سازماندهی پژوهش.....

فصل اول: ظهور تمدن جدید غرب در ایران و گفتمانهای شکل گرفته در مواجهه با آن

صفحه	عنوان
	مقدمه
۱۹	الف - ظهور تمدن جدید غرب و مظاهر آن.....
۲۵	ب - وضعیت ایران در هنگام مواجهه با تمدن جدید غرب.....
۲۶	ج - گفتمانهای شکل گرفته در مواجهه با غرب.....
	۱- گفتمان غربگرایی و غربزدگی.....
	۲- گفتمان غربگریزی و غرب ستیزی.....
	۳- گفتمان بازگشت به خویشتن.....
۴۴	د - جایگاه گفتمان سیاسی امام خمینی در میان گفتمانهای شکل گرفته.....
۴۷	هـ- یادداشت‌های فصل اول.....

فصل دوم: رویه نو اندیشی و نو سازی تمدن جدید غرب از دیدگاه امام خمینی (ره)

صفحه	عنوان
	مقدمه
۵۵	الف - وجه نو اندیشی گفتمان مدرنیته غرب.....
	۱- اومانیسیم (انسان محوری).....

.....	۲- لیبرالیسم (آزادی خواهی)
.....	۳- دمکراسی
.....	۴- سکولاریسم
.....	۵- ناسیونالیسم
۸۱	ب- وجه نوسازی گفتمان مدرنیته غرب
.....	۱- علوم جدید غرب
.....	۲- تکنولوژی و صنعت غرب
۹۳	ج- یادداشت‌های فصل دوم

فصل سوم: رویه سلطه جویانه و استعماری تمدن جدید غرب از دیدگاه امام خمینی (ره)

مقدمه

.....	الف- ماهیت استعماری غرب
.....	ب- اهداف استعماری غرب
.....	۱- تأمین مواد خام ارزان
.....	۲- تأمین بازار فروش کالاهای ساخته غرب
.....	۳- صدور سرمایه
.....	۴- ایجاد پایگاههای نظامی
.....	ج- شیوه‌های نفوذ و عملکرد استعماری غرب
.....	۱- مطالعه جهات مختلف ممالک شرقی
.....	۲- ایجاد تفرقه و اختلاف در میان ملل شرقی
.....	۳- سرکوب نیروهای مانع از نفوذ استعمارگران
.....	۴- از بین بردن خود باوری و اعتماد به نفس در میان ملل شرقی
.....	۵- ایجاد فساد و بی بند و باری
.....	۶- ایجاد دولت دست نشانده
.....	۷- مقابله با نهضت‌های آزادی خواهانه ملل شرقی
.....	ه- یادداشت‌های فصل سوم

فصل چهارم: بازگشت به اسلام به مثابه راهکاری برای مواجهه با دو رویه غرب

مقدمه

.....	الف- مفهوم بازگشت به اسلام از منظر امام
-------	---	-------

ب - قرائت و تفسیر امام از اسلام	۱۵۱
ج - راهکارهای مستنبط امام از اسلام در مواجهه با رویه سلطه جویانه غرب	۱۶۰
۱- تلاش در جهت بیداری و رشد سیاسی	
۲- ایستادگی در برابر سلطه استعماری غرب	
۳- همبستگی و اتحاد در مقابله با سلطه جوئی های استعماری	
۴- تلاش برای ایجاد دولت اسلامی	
۵- تلاش در جهت خودکفائی و خود اتکائی ملی	
۶- ساده زیستی و پرهیز از تجملات	
۷- تربیت صحیح نسل جوان و نوجوان کشور	
د - راهکارهای مستنبط امام از اسلام در مواجهه با رویه نو اندیشی، علمی و تکنولوژیکی غرب	۱۷۴
ه - یادداشت های فصل چهارم	۱۸۰
نتیجه گیری	۱۸۹
کتابنامه	۱۹۶

مقدمه:

طرح موضوع:

پس از ظهور تمدن جدید غرب و نفوذ و گسترش آن با دو رویه متفاوت (رویه دانش و کارشناسی، شامل نوآوری در زمینه علوم مختلف و نو اندیشی در شیوه‌های حکومتی و دیگر مسائل سیاسی و اجتماعی از یکسو و رویه استعماری و سلطه جویانه از سوی دیگر) (۱) در جوامع شرقی از جمله ایران، مسأله چگونگی برخورد با این تمدن دو رویه، به یکی از مسائل مهم و اساسی این ملت‌ها مبدل گشت. و آنها را بر سر دوراهی انتخابی دشوار قرار داد. زیرا که آنها از سوئی خود را نیازمند بهره‌گیری از دانش و تجربه پیشرفته تمدن جدید غرب می‌دیدند، از سوی دیگر از سلطه استعماری آن‌گريزان بودند و حاضر به پذیرش سلطه استعماری غرب نبودند.

در میان متفکرین و نخبگان سیاسی ایران نیز، که از زمان شکست ایران از روسیه (۱۲۱۸ ق و ۱۲۴۳ ق) بطور جدی با ضعف و فرودستی خود و برتری غرب و رشد عظیم علمی و پیدایش مدنیت جدید آنان مواجه شده بودند، کشمکش بر سر چگونگی برخورد با تمدن جدید غرب و دست‌آوردهای آن بروز کرد.

در حالیکه پاره‌ای از آنها در این هنگامه راه‌جوئی، مرعوب تمدن جدید غرب و پیشرفتهای مادی آن‌گردیده و نسبت به هر آنچه خودی بود دچار تردیدی هويت برانداز شدند و پذیرفتند که راهی جز پیوند با غرب آن‌هم بدون هیچ دخل و تصرف در آموزه‌های آن در پیش روی ایرانیان نیست، عده‌ای دیگر به داعیه جلوگیری اضمحلال هويت فرهنگی، دینی و ملی و مقابله با سلطه جوئی‌های استعماری غرب، به مقابله با هر آنچه غربی بود پرداخته و بستن همه درها را به روی آن توصیه کردند. اما در این میان کسانی نیز بودند که در مواجهه با دو رویه تمدن جدید غرب، راه‌هایی از سلطه و هیمنه غرب و نیز از فرودستی و عقب افتادگی را نه در طرد و نفی مطلق غرب و نه در شیدایی و از خود باختگی در برابر آن، بلکه در بازیابی هويت اصیل اسلامی و برخوردی انتخابگر در برابر تمدن جدید غرب دانستند. که به اعتقاد ما امام خمینی (ره) این دیدگاه سوم را به بهترین وجه در تاریخ معاصر ساماندهی و تحقق بخشید. بنابراین در پژوهش حاضر برآنیم تا دیدگاه امام خمینی (ره) را بعنوان معمار نظام جمهوری اسلامی درباره این مسأله یعنی چگونگی برخورد با دو رویه تمدن جدید غرب مورد بررسی قرار دهیم.

اهمیت موضوع:

بررسی این موضوع از دیدگاه امام خمینی (ره) از چند جهت حائز اهمیت می باشد: یکی از این جهت که تمدن جدید غرب همچنان به عنوان یک تمدن غالب با دو رویه پیشرفته و سلطه جویانه بر شیوه های زندگی و تفکر ملت های دیگر تأثیر گذار می باشد بنابراین مسأله چگونگی برخورد با آن هنوز یکی از مسائل ملل جهان شرق از جمله ملت های مسلمان می باشد. دیگر از این جهت که دیدگاه های امام خمینی بعنوان معمار نظام جمهوری اسلامی و راهکارهای ایشان در زمینه های مختلف سیاسی و اجتماعی همواره یکی از منابع مهم و راهگشا برای عالمان و عاملان سیاسی ایران تلقی می گردد. بنابراین تبیین دیدگاه های ایشان در برابر تمدن جدید غرب و مظاهر و دست آوردهای مختلف آن نیز می تواند مفید و راهگشا باشد.

سابقه پژوهش:

اگرچه در تبیین اندیشه های امام خمینی (ره)، محققین و نویسندگان از جهات مختلف به بررسی و تفحص پرداخته اند، اما تاکنون از زاویه مورد نظر پژوهش حاضر (یعنی چگونگی برخورد امام (ره) با دو رویه تمدن جدید غرب) دیدگاه های ایشان مورد بررسی قرار نگرفته است، البته این بدان معنی نیست که برخی از وجوه و مؤلفه های تمدن جدید غرب با زاویه نگرش خاص از دیدگاه امام بررسی نشده باشد. زیرا که برای نمونه نویسنده کتاب «نوسازی جامعه از دیدگاه امام خمینی (ره)» (۲) برخی از اصول مدرنیته را به عنوان مبانی نوسازی جامعه از منظر امام مورد بررسی قرار داده است. ولی در پژوهش حاضر ما با یک نگرشی کلی تر، دیدگاه های ایشان را درباره هر دو رویه تمدن جدید غرب یعنی نواندیشی و نوسازی آن از سوئی و رویه سلطه جویانه و استعماری آن را از سوی دیگر تفصیلاً بررسی کرده و آنگاه راهکارهای مواجهه با این دو رویه تمدن جدید غرب را نیز از منظر ایشان مطرح نموده ایم.

سؤال اصلی:

بر اساس آنچه در طرح موضوع و اهمیت آن بیان کردیم، سؤال اصلی پژوهش حاضر این بوده است که: امام خمینی (ره) در مواجهه با دو رویه تمدن جدید غرب چگونه برخورد کرده اند؟

سوالات فرعی:

طبیعی است که برای پاسخ دادن به این سؤال اصلی پژوهش، باید به سؤالات فرعی زیر نیز پاسخ بدهیم:

- ۱- امام خمینی (ره) رویه نو اندیشی و نوسازی تمدن جدید غرب را چگونه می بینند؟
- ۲- امام خمینی (ره) رویه استعماری و سلطه جویانه غرب را چگونه می بینند؟
- ۳- امام خمینی چه راهکاری را در مواجهه با دو رویه تمدن جدید غرب ارائه می کند؟

مفروضات:

- ۱- با توجه به جاذبه و جهان شمول بودن تمدن جدید غرب، متفکران مسلمان همواره ناگزیر از تعریف نسبت خود با آن بوده اند. از این رو امام خمینی (ره) نیز به عنوان یکی از متفکرین مسلمان ناگزیر از چنین امری بوده است.
- ۲- متفکران مسلمان در این مواجهه برای حفظ هویت خود بر تمایزات و شروطی نیز تأکید داشته اند.

فرضیه:

امام خمینی (ره) در اثر شناختی که از دو رویه تمدن جدید غرب از یکسو و اسلام و اصول مترقیانه آن از سوی دیگر داشته است گفتمانی را در مواجهه با غرب ساماندهی کرده است که در آن:

- ۱- اصول نو اندیشی غرب بصورت گزینشی پذیرفته می شود.
- ۲- علم و فن آوری غرب بعنوان ابزار و میراث بشری قابل اقتباس دانسته می شود بشرطی که در خدمت اهداف انسانی (اسلامی) قرار گیرد.
- ۳- هرگونه سلطه جوئی استعماری نفی و طرد می شود.

متغیرها و مفاهیم:

در پژوهش حاضر «تمدن جدید غرب» را بعنوان یک متغیر مستقل لحاظ کرده و دیدگاه امام

خمینی (ره) را در چگونگی برخورد با آن» بعنوان یک متغیر وابسته مورد بررسی قرار داده‌ایم. بنابراین از مفهوم «غرب» ما تمدن جدیدی را قصد کرده‌ایم که پس از رنسانس در اروپا شکل گرفت و بتدریج شیوه خاصی از زندگی را در آنجا بوجود آورد و با فراهم کردن پشتوانه‌های فکری علمی، تکنولوژیکی آنها را به فکر گسترش این شیوه زندگی بر همه عالم و آدم انداخت و پس از آن بود که این تمدن جدید غرب با دو رویه متفاوت (رویه نواندیشی، علم و فن آوری و رویه استعماری و سلطه جویانه) دیگر ملل جهان را تحت تأثیر و نفوذ خود قرار داد.

مفهوم دیگری که از طریق آن متغیر وابسته خود را مطرح ساخته‌ایم «دیدگاه امام خمینی (ره) در چگونگی برخورد با غرب» است که ما از آن به گفتمان سیاسی امام در مواجهه با غرب تعبیر می‌کنیم، با پذیرش این تعریف از گفتمان که «گفتاری است هدفمند در شرح و بیان اندیشه‌ای با سامانی منطقی که هدف آن رساندن مقصود به دیگران و اثر گذاشتن بر عقل یا عاطفه ایشان و باوراندن خود است» و «در معنایی فنی و دقیق فلسفی امروز گفتاری است تکیه کرده بر یک متن اجتماعی - تاریخی و زبان گویای نظامی از روابط که نیروهای چیره یا نیروهایی که امکان زبان گشودن در آن فضا را دارند در قالب آن به زبان می‌آیند.» (۳)

روش پژوهش:

روش پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است. بنابراین سعی کردیم تا ضمن توصیف نظرات و دیدگاه‌های امام به تحلیل محتوای آنها درباره چگونگی برخورد با دو رویه تمدن جدید غرب بپردازیم. برای رسیدن به این مقصود از روش جمع آوری اطلاعات و داده‌های کتابخانه‌ای بهره جسته و تمامی آثار نوشتاری و گفتاری امام (ره) از جمله تمامی بیست و یک جلد صحیفه نور را از ابتدا تا انتها مطالعه و فیش برداری کرده‌ایم و سعی کرده‌ایم بدون تحمیل نظرات بیرونی خود، نظرات و دیدگاه‌های ایشان را بدون تحریف، توصیف و تحلیل نمائیم.

سازماندهی پژوهش:

سابقه ظهور تمدن جدید غرب و نفوذ گسترش آن در جوامع شرقی از جمله ایران و وضعیت کلی ایران در هنگام مواجهه با مظاهر جهان شمول آن و گفتمان‌های شکل گرفته در میان اندیشمندان و نخبگان سیاسی ایرانی در چگونگی برخورد با این تمدن جدید غرب و مظاهر و دست آوردهای